

MOŠĆENIČKI ZBORNIK,

God. 5, br. 5, 2008.

Katedra Čakavskog sabora Općine Mošćenička Draga, u suradnji sa Zavodom za kaznene znanosti Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, izdala je 2008. g. peti broj *Mošćeničkog zbornika*. Zbornik je prezentiran na Kandaloru, u veljači 2009. Glavni mu je urednik prof. dr. sc. Robert Mohović, a nakladu potpisuju Veseljko Velčić, prof., i prof. dr. sc. Berislav Pavišić.

Zbornik ima 348 stranica, a podijeljen je u dvije cjeline: 1. *Koncept i temelji projekta 'Mošćenice – živi grad muzej'* (str. 1-163), s osam radova i sedam članaka u *Prilozima*, gdje se Mošćenice analiziraju s raznih stajališta; 2. *Muzejske jedinice projekta 'Mošćenice – živi grad muzej'*, koja obuhvaća prezentaciju lokacija kao 'muzejskih jedinica' koje su obrađene sukladno recentnim spoznajama, s aspekta arhitekture, povijesti i umjetnosti te njihova značenja u realizaciji koncepta *Mošćenice – živi grad muzej* (str. 171-346).

U *Uvodnoj riječi* Robert Mohović ističe da je na temelju plana rada Katedre i zaključka Općinskog vijeća Općine Mošćenička Draga od lipnja 2004. g. o podržavanju prijedloga o pristupanju izradi projekta *Mošćenice – živi grad muzej* Katedra Čakavskog sabora Općine Mošćenička Draga provodila opsežna interdisciplinarna istraživanja na kojima je temeljen ovaj projekt. U ovom broju *Mošćeničkog zbornika* tiskani su radovi koji su vezani uz realizaciju projekta *Mošćenice – živi grad muzej*, te oni predstavljaju prezentaciju projekta na sadašnjem stupnju njegova razvoja, uz one već prije publicirane i citirane u radovima iz ovog zbornika.

U prvom dijelu pregledni rad Veseljka Velčića pod nazivom *Kako probuditi usnulu ljepoticu – Od ideje do koncepta projekta 'Mošćenice – živi grad muzej'* (str. 3-16) govori o 30-ak godina nastojanja da se pokrene revitalizacija Mošćenica kao malog povijesnog grada koji se odlikuje očuvanim, ali neiskorištenim resursima kulturne i prirodne baštine. Počelo je osnivanjem Muzejske etnografske zbirke u Mošćenicama, zaslugom znanstvenih i prosvjetnih radnika iz Opatije, Mošćenica, Brseča i Mošćeničke Drage, no tek je Katedra Čakavskog sabora Općine Mošćenička Draga, osnovana 2003. godine, uspjela definirati ciljeve i programe te metode znanstvenih istraživanja povijesti i kulture Mošćenica, zatim oblike prezentacije istraženog, da bi uz pomoć građana i Općine Mošćenička Draga započela ostvarivati projekt.

Autor naglašava da su Mošćenice (naselje s približno 120 stanovnika unutar stare urbane jezgre) tek dio šire cjeline u kojoj postoje slični primjeri gradova koji moraju nastupati zajednički da bi uspjeli: "Srednjovjekovni gradići u Liburniji, Primorju, na otocima Kvarnera i u Istri usnule su ljepotice. Oni čekaju svoje buđenje da uz pomoć znanosti, kulture i turizma otkriju svoje povijesno značenje, bogatu, ali često uništenu i neistraženu baštinu te da budu istraženi, prezentirani i ugrađeni u novi razvitak." Zbog specifičnosti svakog pojedinog gradića, potrebno je definirati specifične i različite ciljeve, organizaciju i metode istraživanja te razne faze prezentacije, uređenja i oživljavanja svakog pojedinog gradića. "Ipak, možda će projekt *Mošćenice – živi grad muzej* poslužiti kao model koji ne treba imitirati, ali koji sadrži zajedničke metode rada. Te metode omogućuju istraživanja bogate povijesne i kulturne baštine, prezentaciju istraženog te koncipiranje faza oživljavanja zapuštenih i često uništavanih gradića", napominje autor.

Model revitalizacije Mošćenica gradio se na temeljima osnivanja Muzejske zbirke u kući nekadašnje gradske straže, odnosno *pržuna*, zatvora; istovremeno se krenulo u uređenje *toša*, mlina za masline, pa je i ta zgrada, zajedno s crkvom i tornjem, te drugim lokacijama unutar srednjovjekovnih zidina postala dio proširenog koncepta u kojemu bi cijela povijesna urbana cjelina Mošćenica imala ulogu 'živog grada muzeja'. Ideji takvog promišljanja pomoglo je i otvaranje restorana *Perun* (nazvan prema mitskom staroslavenskom božanstvu, gromovniku), podignutog na mjestu starog ugostiteljskog objekta na vrlo atraktivnoj lokaciji ispred ulaza u staru jezgru i nasuprot povijesnog mjesta gdje su stoljećima birani *župani*, *suci*, *komunščaki* i *plovani* – pred crkvicom sv. Bartula. Time su Mošćenice postale atraktivno mjesto dolaska brojnih posjetilaca, domaćih i stranih gostiju toga poznatog restorana, kojima je trebalo pružiti također kulturne i duhovne sadržaje te ih dočekati turističkim prospektima i organizacijom posjeta gradu (što je kasnije predano u koncesiju lokalnom poduzetniku). Nakon osnivanja Katedre Čakavskog sabora, novoosnovana Općina Mošćenička Draga prihvatila je 2004. godine izradu projekta *Mošćenice – živi grad muzej*, čime je započeo čitav niz aktivnosti i sustavno vođenih istraživanja vezanih za postavljene ciljeve. Time se započela pojavljivati "čitava zgrada jedne cjelovite civilizacije koja počiva na stupovima desetak izdvojenih područja koje Katedra istražuje i prezentira. Ta civilizacija predstavlja 1300 godina hrvatske povijesti i kulture u ovom kraju, a proistekla je iz srednjovjekovne duhovnosti i stoljetnog iskustva glagoljaštva koje je ovdje do naših dana ostavilo traga, iako je dobrim dijelom zaboravljeno, rasuto, a dijelom i uništeno". Katedra nastoji zaustaviti taj negativni trend, pa autor navodi: "Zato podižemo zgradu naše civilizacije na stupovima kojima želimo sačuvati i istražiti prva stoljeća po dolasku Slavena/Hrvata u ove krajeve, prav-

nu povijest i upravljanje Mošćenicama, naše graditeljsko nasljeđe i sustav obrane u srednjovjekovnim Mošćenicama, ulogu i značenje čakavskoga jezika, glagoljice – naše pismenosti, posebno duhovnu kulturu katoličke crkve i njeno značenje za održavanje našeg identiteta, našu pomorsku i ribarsku tradiciju i druga područja kao cjelovitost osobina i karakteristika te civilizacije.”

U nastavku se govori o realizaciji projekta *Mošćenice – živi grad muzej*, pri čemu je naglasak stavljen na aktualne rezultate istraživanja koja su, između ostalog, dovela do otkrivanja i interpretiranja novih lokacija u gradu koje tek treba uključiti u turističku ponudu.

“Nema sumnje da ćemo nakon završetka arhitektonskih snimanja i elaborata o zaštiti i prezentaciji gornjeg i donjeg dijela grada Mošćenica te uređenja šetnice oko Mošćenica dobiti prostore koji će, jednom uređeni, otkriti puni smisao i korist projekta ‘Mošćenice – živi grad muzej’ za sve stanovnike Grada i postati, uz plažu u mošćeničkoj Dragi i na Sv. Ivanu, naše drugo prepoznatljivo turističko obilježje”, kaže Veseljko Velčić.

Govoreći o samom tijeku projekta, autor spominje dvije komponente: statičku komponentu predstavljaju ‘muzejske jedinice’ (pojedinačni objekti, atraktivne lokacije) i osmišljavanje njihova sadržaja. U tom smislu potrebno je neke prostore fizički urediti, definirati vlasničke odnose (kupnja, najam, ustupanje za potrebe projekta), a u pojedine prostore postaviti odgovarajuće stalne izložbe ili druge sadržaje. Dinamičku komponentu čine događanja u okviru projekta *Mošćenice – živi grad muzej*; pritom valja osmisliti koncept događanja koja trebaju obuhvatiti kulturne manifestacije (koncerte, predstave, recitale, itd.), znanstvene i stručne skupove, osmišljene povijesne i etnografske priredbe (prikaz povijesnih događanja i starih zanata), ali i popularna događanja (npr. pučke zabave). Pri svemu tome napominje se dugoročnost samog projekta, zahtjevna organizacijska i financijska konstrukcija te uključivanje svih subjekata, od lokalnih građana i lokalne uprave do stručnih i političkih tijela na širem županijskom i državnom planu, odnosno u sferi natječaja pri europskim fondovima. Navode se još mnogobrojne ideje i zamisli u vezi s pojedinim fazama u razvoju projekta, te se može istaknuti sljedeća misao autora: “Stoga je senzibiliziranje javnosti, odnosno stanovnika općine Mošćenička Draga, posebno Mošćeničana, najznačajniji dio ovoga projekta. Pritom je usklađivanje projekta s potrebama i zahtjevima Mošćeničana presudno za njegov uspjeh.”

U svome radu autori Nataša Jakšić i Alan Braun (str. 17-30) izlažu *Rezultate terenske nastave graditeljskog naslijeđa u Mošćenicama* u razdoblju 2004. – 2007. godine Arhitektonskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu kao temelju projekta *Mošćenice – živi grad muzej*. Studenti s nastavnicima kolegija Graditeljsko naslijeđe izradili su

arhitektonske snimke postojećeg stanja sakralnih građevina (crkva sv. Andrije, sv. Bartola, sv. Sebastijana te sklopa na Kalvariji), javnih građevina (Kaštela, Gradskih vrata, Muzeja, Gradske lože – *stražnice, toša*, zgrade Katedre Čakavskog sabora) i 28 privatnih kuća. Izrađivala se podloga cijelog naselja; snimljena je urbana struktura naselja i pročelja svih kuća na obodnom zidu. Pri radu se rabila postojeća literatura vezana za dotadašnja istraživanja urbane strukture naselja te Konzervatorska studija prostora Općine Mošćenička Draga iz 2000. g. Konzervatorskog odjela iz Rijeke. Sve arhitektonske snimke rađene su u digitalnom formatu, u mjerilu 1:50. Na izložbama u prostoru kaštela prezentirani su rezultati arhitektonskog snimanja Mošćenica 2006. i 2007. godine. Autori ističu da je tim arhitektonskim snimkama pojedinih građevina i urbane strukture stvorena podloga za daljnji znanstvenoistraživački rad u svrhu obnove, zaštite i revitalizacije Mošćenica.

Prilog verifikaciji urbanog identiteta Mošćenica naslov je rada Olge Magaš (str. 31-58), kojim autorica obrađuje povijesnu i urbanu genezu utvrđenog kaštela Mošćenice od medijske doba do 20. st. te analizira urbanu i morfološku strukturu naselja u kontekstu općih zakonitosti razvoja liburnijskih kaštela i njihove transformacije u ustrojena gradska središta šire regije. Koristeći se povijesnim dokumentima, posebno kartografskim prikazima i prostornom vizualizacijom te katastarskim planovima 19. st., autorica se osvrće na primjer nekih netočnosti u starim prikazima koji su uvjetovali širenje pogrešnih zaključaka (npr. Valvasorova veduta Mošćenica iz 1679.), zatim analizira intenzivnu izgradnju i barokizaciju mošćeničke urbane jezgre tijekom 17. i 18. st. te ponovno intenziviranje izgradnje u 19. st., kada se popunjava i zaokružuje stara jezgra unutar ograđenog područja, a nova izgradnja preskače bedeme i širi se prema jugu na jedinom topografski prihvatljivu prostoru.

Kako navodi autorica – “Usporedimo li katastarski plan iz 1819., reambulirane planove iz 19. st. i recentni arhitektonski snimak Mošćenica lako je uočiti da je urbana struktura grada od 1897. do danas ostala gotovo nepromijenjena”. Povećanje, odnosno zgušnjavanje, stambenog fonda koje se u međuvremeno događalo rješavano je kao u svim utvrđenim kaštelima nadogradnjama u pravilu jednog kata, što se u današnjoj strukturi može utvrditi. To se u Mošćenicama događalo s mjerom koja nije dovela do nekontroliranog povećanja postojećih gabarita ni u novije vrijeme, kao što je to slučaj u nekim susjednim kaštelima. Završne riječi autorice odnose se na pohvalu izuzetno očuvane autohtone graditeljske baštine Mošćenica te kontinuirane brige za tu baštinu kroz nekoliko desetljeća, što je u novije doba posebno naglašeno djelatnošću i trudom članova lokalne Katedre Čakavskog sabora i drugih ‘zaljubljenika u zavičaj’.

U radu Sandre Sudec *Glagoljica u župi Mošćenice* (str. 59-86) donose se rezultati istraživanja tragova glagoljice i glagoljaštva na području Župe Mošćenice od srednjega vijeka naovamo. I to je istaživanje provedeno na poticaj lokalne Katedre Čakavskog sabora, a nadovezuje se na suradnju sa Staroslavenskim institutom u Zagrebu, gdje su bili evidentirani i dijelom prikupljeni glagoljski spomenici s područja mošćeničke župe te sabrani raniji podaci o njima. Na području mošćeničke župe nema mnogo sačuvanih glagoljskih spomenika iz starijih razdoblja, a osim uobičajenog razloga nebrige i zapuštanja, na ovim su se prostorima (Istra, Primorje) u više navrata događala i namjerna uništavanja (npr. fašistička spaljivanja arhiva Kastavske gospoštije koji datira u početak 19. st., zatim rasipanje arhiva Pulske biskupije i dr.). Od onoga što se sačuvalo, radi se o nekoliko tiskanih glagoljskih liturgijskih knjiga, nekoliko epigrafskih spomenika, dva javnopravna teksta i više od 30 privatnopravnih isprava te nekoliko zapisa glagoljaškog pjevanja, koji potječu s područja Mošćenica.

Autorica posebno spominje najstariji sačuvani glagoljski tekst iz mošćeničke župe, tzv. *Kožljački razvod* iz 1395. godine, pisan na pergameni; u njemu se spominju brojni toponimi od kojih su neki i danas poznati. Nadalje spominje *Zakon kaštela Mošćenice* sastavljan 1501. godine na hrvatskom jeziku i vjerojatno glagoljici (a sačuvan samo u latiničnim prijepisima), koji predstavlja statut kakav su imali još neki istarski i primorski gradovi. Još jedan sačuvani glagoljski spomenik jest *Mošćenički urbar* iz 1622. g. u kojem su zabilježeni mošćenički porezni obveznici i njihova davanja isusovcima kao novim feudalnim gospodarima. Autorica navodi i postojeće dokaze da je glagoljica dugo bila pismo svakodnevnne komunikacije u Mošćenicama, što pokazuju sačuvani privatnopravni (npr. isprave o nasljedstvu, darovnice) i javnopravni dokumenti (npr. notarske knjige, protokoli) te pisana potvrda u rukopisnoj *Kronici župe i grada mošćeničkog lokalnog župnika* iz 1937. g. gdje stoji izrijekom: "Mošćenička župa posvema je bila glagolska župa", te spominje glagoljske misale iz 16., 17. i 18. stoljeća, dok "nema nikakovoga misala latinskoga prije 1800. godine...".

Veliku važnost za liburnijski dio Istre ima zbornik srednjovjekovnih književnih tekstova pisanih glagoljicom, u znanosti poznat kao *Žgombićev zbornik* koji potječe iz 16. stoljeća (ali su tekstovi u njemu stariji, srednjovjekovnog postanja); ovdje je naveden jer se u njemu nalaze i neki zapisi iz Mošćenica, gdje se neko vrijeme čuvao i čitao, na što upućuju neke činjenice (npr. zapis krštenja iz 1661. g. s imenima mošćeničkih obitelji i potpisom tadašnjeg mošćeničkog župnika). Autorica zaključuje da je još mnogo nepoznanica o glagoljaštvu u Mošćenicama, a rad je tek pokušaj traganja za ostacima (što potvrđuje i popratna izložba postavljena prilikom održavanja skupa u Mošćenicama).

Mogućnosti razvoja kulturnog turizma u Mošćenicama – naslov je priloga Elene Rudan, koja istražuje mogućnosti daljnjeg razvoja turizma u Mošćenicama, gradiću koji pripada Općini Mošćenička Draga. Pri Predsjedništvu općinske Katedre Čakavskog sabora koja godinama djeluje na istraživanju kontinuiteta povijesnog razvoja profilirale su se radne skupine kao kreatori projekata i programa; tako i Radna skupina za kulturni turizam koja je usmjerena istraživanju i prezentaciji bogate kulturno-povijesne baštine koja predstavlja osnovu za kreiranje kulturnog identiteta i stvaranje novog proizvoda turističke destinacije. Naime, poruka je ovog teksta da će Mošćenice, koristeći se svojim bogatim naslijeđem te već dosegnutim stupnjem razvoja kulturnog turizma (izložbe, koncerti, predavanja i td.), “kroz projekt *Mošćenice – živi grad muzej* ojačati svoj kulturni imidž, podignuti kvalitetu boravka i ojačati poziciju prepoznatljive destinacije u konkurentskom okruženju. Daljnji razvoj turizma ne smije narušiti sklad i kvalitetu života lokalne zajednice, već ojačati kulturni identitet grada i njegove okolice.”

Albino Senčić donosi članak: *Kosnica – staro mošćeničko groblje* (str. 101-112). Radi se o prostoru na zaravni oko župne crkve sv. Andrije u Mošćenicama, s koje se pruža prekrasan pogled na sjeverni Kvarner i Liburniju. Do 1782. g. tu se nalazilo župno groblje koje su, zbog sanitarnih mjera, tadašnje austro-ugarske vlasti premjestile izvan naselja, na prostor iza crkvice sv. Bartula. Autor se koristi izvorima kako bi naveo imena starih Mošćeničana koji su u *kosnici* bili pokopani, te predlaže postavljanje spomen-ploče koja bi interpretirala prvotnu namjenu ovog prostora.

Božo Peršić i Vlado Peršić autori su članka *Uliki su hitile. Najstariji ‘gradski’ mošćenički toš* (str. 113-122). Vlado Peršić nakon uvodnih napomena prenosi kompletan rad o mošćeničkom *tošu* svog pokojnog oca Bože (objavljen u *Dometima*, IV/3, Rijeka 1971.). U radu se opisuje tradicijska proizvodnja ulja u *tošu*, s napravama i proizvodnom opremom te načinima proizvodnje ulja i običajima koji su pratili tu aktivnost. Posebno je zanimljivo tradicijsko upravljanje *tošem* i procesom proizvodnje ulja koji je bio povjeren *tošarima* na čelu sa *županom*. Svi odnosi bili su određeni običajnim pravom, a sve obveze namirivale su se iz proizvedenog ulja. Namjera je autora vjerno zabilježiti podatke o mošćeničkom *tošu* kako bi se ta dragocjena baština sačuvala od zaborava u svim njenim elementima, materijalnim (dijelovi toša i način proizvodnje) i nematerijalnim (tradicijska terminologija, običaji).

Zadnji članak prvoga dijela zbornika jest rad Marije Mirković – *I ulomci mogu svjedočiti* (str. 123-130) – u kojem se razmatra moguće porijeklo staroga zdenca i ulomaka koji se nalaze na nekim mošćeničkim stubama. Autorica ove ulomke povezuje s proširenjem župne crkve krajem 18. st., kada su također mijenjani okviri prozora. Vremenski se podudara izrada kamenih elemenata zdenca, s obzirom na krono-

gram koji se tamo pojavljuje (1784.). Stoga autorica pomišlja na to da je izrada zdenca obitelji Velčić možda djelo ruku klesara koji je radio na proširenju crkve.

Drugi dio zbornika započinje prikazom *Projekta Zavičajne zbirke Katedre Čakavskog sabora Općine Mošćenička Draga* Veseljka Velčića (str. 131-140). U malom gradu Mošćenicama, s malom školom, knjižnicom te znamenitom kulturnom baštinom, nalazi se Katedra Čakavskog sabora koja brine, između ostalog, o istraživanju i skupljanju građe iz različitih područja zavičajne baštine. Prema autoru, uloga je Zavičajne zbirke u manjim društvenim zajednicama "od posebnog društvenog interesa, jer kao najpotpunija društvena memorija, ako je organizirana na znanstvenoj i edukativnoj osnovi, može pomoći drugim djelatnostima u razvitku društvene svijesti stanovnika o svom identitetu, o poznavanju svojih korijena i tako razvijati ponos o povijesti i kulturi svojeg naroda". Kako bi Mošćenice dobile adekvatnu zbirku, posebno knjižne građe uz već postojeću etno-zbirku, u kojoj bi bili izloženi svi prikupljeni predmeti, Katedra je razradile ciljeve projekta koji su navedeni ovdje. Autor također razlaže koncept zbirke priređen prema tekstu Srne Vuković-Motl. Zavičajna zbirka Katedre predviđena je u tzv. Milkinoj kući, koju je Katedra dobila od Općine na korištenje, gdje bi se u tri uređene prostorije nalazili Zavičajna zbirka, AV-centar i tajništvo Katedre.

Berislav Pavišić daje prikaz *Desetljeća Zavoda za kaznene znanosti Mošćenice (1998-2008.)* (str. 141-143). Zavod Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci iznajmio je prostor od Općine radi istraživanja u području poredbenog kaznenog prava i kriminalistike, posebno vezano uz suradnju s drugim ustanovama i znanstvenicima u zemlji i inozemstvu. Uspostavljena je i Biblioteka Zavoda u kojoj se objavljuju rezultati istraživanja. U Zavodu je u proteklom desetljeću na različitim projektima radilo više suradnika, objavljene su knjige, događala se razmjena na različitim nivoima te je ostvarena suradnja s Katedrom Čakavskog sabora Općine Mošćenička Draga radi revitalizacije kulturno-povijesnih vrijednosti mošćeničkog kraja. Najvažniji rezultat te suradnje jest pokretanje *Mošćeničkog zbornika* čiji je Zavod suizdavač.

Veseljko Velčić spominje *Proslavu 20. godišnjice osnivanja i djelovanja Muzejske zbirke Mošćenice – 19. lipnja 2004.* (str. 145-146) te tom prilikom održan okrugli stol s kojega navodi radove nekoliko autora s kratkim priložima vezanim za problematiku nastanka i djelovanja Muzejske zbirke. "Izlaganjima na ovoj Izvanrednoj skupštini Katedra (Čakavskog sabora Općine Mošćenička Draga, op. ur.) je odala priznanje i zahvalila se plejadi kulturnih djelatnika koji su okupljeni oko pok. dr. sc. Vande Ekl, predsjednice Katedre Čakavskog sabora Opatija, petnaest godina prije otvaranja zbirke nesebično radili na skupljanju više od 400 eksponata, na razradi koncepta, na osiguranju i uređenju zgrade Muzejske zbirke. Bila je to prva takva zbirka na području čitave Liburnije."

Tako Anđa Franković navodi *Osnovne preduvjete pripreme za otvaranje Muzejske zbirke Mošćenice* (str. 147-154). Niže svoja sjećanja na to kako su Mošćeničani sudjelovali u realizaciji sanitarnih i komunalnih preduvjeta početkom 70-ih godina prošloga stoljeća (kanalizacija, vodovod) kako bi potom stari grad Mošćenice osposobili za osnivanje svoje prve kulturne ustanove (Muzejske zbirke) te za prihvaćanje sve većeg broja turista. Velik udio u tome dala je i Osnovna škola Mošćenice.

Ines Premuž Vretenar u prilogu *Radovi u etnografskoj Muzejskoj zbirci Mošćenice od 1991. do 1994.* (str. 155-156) spominje svoj udio u razvoju zbirke, sjećajući se i perioda prije 90-ih godina, kada je sudjelovala kao tajnik u Mjesnoj zajednici 'Draga'.

Način svoga djelovanja razlaže Dušan Rubinić u prilogu *Razvoj etnografske zbirke Mošćenice od 1994. do 2004. Ulazak grada Mošćenica u Europu* (str. 157-160). Njegova tvrtka Kord d.o.o. dobila je 1994. g. od Općine Mošćenička Draga koncesiju za upravljanje zbirkom i *tošem*, te je priredio svoj osobeni program prezentacije koji i danas još primjenjuje prilikom organiziranja vođenja turista kroz Mošćenice, odnosno, kako sam kaže: "... uveli smo europski način komuniciranja" (za koji smatra da nije dovoljno cijenjen u lokalnoj sredini). Za bolju prezentaciju Mošćenica predlaže neka poboljšanja u infrastrukturi grada i uređenju dodatnih javnih prostora i sadržaja.

Kritički stručni osvrt na funkcioniranje zbirke daje Lidija Nikočević u radu *Muzejska zbirka Mošćenice: od koga i za koga?* (str. 161-164). Analizirajući kome je navedena zbirka namijenjena, autorica, koja je i sama neko vrijeme aktivno surađivala u njezinu djelovanju, nastoji doći do zaključka kakvu muzejsku zbirku treba ovaj kraj, čemu ona treba služiti i kako valja organizirati posao oko nje. U svakom slučaju, smatra autorica, potrebno je zbirku te općenito turističku djelatnost više usmjeriti u interesu lokalnih stanovnika, a u pedagoškom smislu uključiti školsku djecu u aktivnosti, što je do sada uglavnom izostalo. Kvaliteta interpretacije i prezentacije lokalne zbirke i samoga grada treba odgovarati kvaliteti baštinskih resursa ovog područja, a ne samo pojedinim poduzetnicima. Proširivanje prostora i sadržaja te uključivanje stručnjaka, kustosa, omogućit će profesionalnost u pristupu zbirci i gradu u cjelini, ali i cijelom zavičajnom prostoru Mošćenišćine.

Pretiskom dokumenata: *Rješenje kojim se utvrđuje da je Kulturno-povijesna cjelina naselja Mošćenica zaštićena kao spomenik kulture rješenjem Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u rijeci broj 387/1 od 14. listopada 1968. godine te Odluke o utvrđivanju Povijesnog dana Mošćenica – 2.veljače na Kandaloru* (str. 165-169) započinje druga cjelina ovoga zbornika pod nazivom: 'Muzejske jedinice' projekta *Mošćenice – živi grad muzej* (str. 171-348), koji potpisuje skupina autora (Veseljko Velčić, Nataša Jakšić, Alan Braun, Robert Mohović, Elena Rudan, Edvin Rutar, Albino Senčić, Ana Montan, Sonja Baretić, Zoran Soldatić). Radi se o interpretaciji lokacija na prostoru stare jezgre

grada i neposredne okolice (*Pred gradun, Gornji grad, Dolnji grad, Put okol grada, Kalvarija*), a na kraju priloga naveden je i popis korištene literature.

Kao zaključak cjelokupnog *Zbornika* mogu se istaknuti sljedeće riječi autora Veseljka Velčića, velikog zagovornika projekta *Mošćenice – živi grad muzej* koji "može poslužiti kao ogledni primjer revitalizacije manjih sredina u Primorsko-goranskoj županiji čime se afirmira njen identitet te na neki način predstavlja i promidžbu Županije u RH i inozemstvu. Ovaj projekt zasigurno prelazi okvire Općine Mošćenička Draga ne samo u geografskom smislu već i po svom značenju. Realizacija ovakvih projekata vrlo je značajna na pragu ulaska u EU gdje prethodno valja valorizirati baštinu kako bi zadržali vlastiti identitet te istaknuli vrijednosti svog zavičaja." U tim mislima možemo sagledati i vrijednost samoga *Zbornika*, u prvom redu za lokalnu zajednicu koja ovdje može saznati više o vrijednostima vlastite baštine i mogućnostima njezine prezentacije i očuvanja. Također je to dobrodošao priručnik stručnjacima i svim zainteresiranim za pitanja revitalizacije povijesnih gradića, posebno pak samih Mošćenica. Konačno, iscrpni podaci navedeni u ovom zborniku osnova su za kvalitetnu turističku interpretaciju mjesta Mošćenice i za nastavak rada na projektu revitalizacije.

Tihomira Stepinac Fabijanić